

แนวความคิดโดยทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง

โดยที่คำว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นคำใหม่และยังมีผู้วิเคราะห์หาคำนี้เอาไว้น้อยมาก ดังนั้นก่อนอื่นเรามาทำความเข้าใจกับคำว่าวัฒนธรรมเสียก่อน เมื่อเข้าใจคำว่าวัฒนธรรมแล้ว ก็จะช่วยให้เกิดความเข้าใจได้มากขึ้น

คำว่า วัฒนธรรม ในความเข้าใจของคนไทยทั่วไปนั้น มักจะหมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนแบบแผนในการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งมักจะคงเป็นสิ่งที่ยึดมั่นตายตัว เราจึงจะเรียกว่าวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะในพจนานุกรมบัญญัติเอาไว้ว่า "วัฒน" ไค้แก่ "ความเจริญ" "ความงอกงาม" และ "ธรรม" คือ "คุณความดี" ฯลฯ เมื่อแปลรวมกันก็ให้ความว่า วัฒนธรรม คือ คุณความดีอันเจริญหรืองอกงาม ดังนั้นเมื่อใช้คำว่า วัฒนธรรม ก็นึกถึงเรื่องอันเป็นสิ่งดีงามเท่านั้น เป็นทำนองคุณธรรมหรือลักษณะที่แสดงถึงความเจริญ⁴ ในความหมายตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 ก็ให้ความหมายไว้คล้ายกัน คือในมาตรา 4 ระบุว่า "วัฒนธรรม หมายความว่าลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน"

ส่วนความหมายในทางตะวันตกนั้น คำว่า "Culture" ก็มีความหมายเป็น 2 นัย คือ

1. ในหมู่ชาวต่างประเทศที่เป็นสามัญชนคนธรรมดา เมื่อใช้คำว่า "Culture" มักหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นแบบอย่าง มารยาท ความประพฤติ และ

⁴ พทยา สายหู, "การใช้แบบความคิดเรื่องวัฒนธรรมในการพัฒนาประเทศ" ใน วรรณไวทยากร อ่างแล้ว หน้า 2

รสนิยมของชนชั้นสูง หรือผู้มีการศึกษา มีความซาบซึ้งในศิลปะ วรรณคดี ฯลฯ ที่ยกย่องกันมาช้านาน ในความหมายนี้รู้สึกว่าจะใกล้เคียงกับความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม" ในภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ขณะนี้

2. ในหมู่นักวิชาการชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะในแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์ เมื่อใช้คำว่า "Culture" มักหมายถึง "แบบอย่างการดำรงชีวิตของกลุ่มซึ่งสมาชิกเรียนรู้ รับผิดชอบกันไปด้วยการสั่งสอนอบรมทั้งทางตรงและทางอ้อม" หรือความหมายอย่างง่าย ๆ ว่า "วัฒนธรรม คือแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มหนึ่งในขณะหนึ่ง ซึ่งคนที่อยู่รวมกันในกลุ่มนั้น เห็นคิดเห็นชอบที่จะอยู่กันด้วยชีวิตแบบนั้น โดยไม่ต้องสนใจว่าแบบอย่างนั้นจะยืนยงคงมาช้านานหรือ เพิ่งเกิดขึ้น และในทัศนะของผู้คนจะเห็นเป็นความเจริญงอกงามหรือความเลวทรามคำชา"⁵

จากความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม" ที่ยกมาอย่างทั้งหมดนั้น จะเห็นว่า ในทางวิชาการกับในความเข้าใจของคนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือชาวต่างประเทศ ยังมองและเข้าใจคำว่าวัฒนธรรมแตกต่างกันอยู่ ฉะนั้นเพื่อความสะดวกต่อการค้นคว้า และวิจัยต่อไป จึงขอทำความเข้าใจเสียก่อนว่า คำว่า วัฒนธรรมที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้ในความหมายที่ 2 คือหมายความในทางวิชาการเท่านั้น

เมื่อเข้าใจความหมายของคำว่าวัฒนธรรมแล้ว ก็ควรมาพิจารณาว่า วัฒนธรรมทางการเมืองนั้นมีความหมายแค่ไหน อย่างไร ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า วัฒนธรรมคือแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มหนึ่งในขณะใดขณะหนึ่ง ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมือง ก็คือแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ในทางการเมืองของชนกลุ่มที่เราต้องการศึกษานั้นเอง หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่ง วัฒนธรรมทางการเมืองคือค่านิยมของคนในกลุ่มนั้น ที่เกี่ยวกับการเมือง หรือสิ่งที่ใกล้ชิดกับการเมือง⁶ ทั้งนี้เพราะค่านิยม คือสิ่งที่นำไปสู่

⁵ พทยา สายหู, เรื่องเดียวกัน

⁶ กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย ไทยวัฒนาพานิช กรุงเทพฯ ฯ, 2516, หน้า 39

แบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ ยกตัวอย่างเช่น คนเผ่าหนึ่งมีความเชื่อหรือมีค่านิยม
ในเรื่องอำนาจเป็นธรรมดา ฉะนั้นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของพวกเขาย่อมต้อง
ดำเนินไปตามความเชื่อหรือค่านิยมเช่นนั้น และแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ในทาง
การเมืองหรือวัฒนธรรมในทางการเมืองในกรณีของชนเผ่านี้ก็คือ การยอมรับใน
อำนาจ เช่น โกรทนีโลกคนหนึ่งในเผ่าที่มีอำนาจหรือมีพลังมาก อาจโค่นล้มหัวหน้าเผ่า
เสียแล้วตั้งตัวขึ้นเป็นหัวหน้าเผ่าเสียเอง และจะได้รับการยอมรับจากคนในเผ่า
เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองของเขาเป็นเช่นนั้น ดังนี้เป็นต้น

มองในแง่ที่ระบบการปกครองแบบต่าง ๆ เช่น ประชาธิปไตย ก็เป็นผลของ
วัฒนธรรมทางการเมือง และกระบวนการต่าง ๆ ในการปกครอง เช่น การใช้เสียง
ข้างมากตัดสินปัญหา การประนีประนอม ฯลฯ เหล่านี้ก็คือวัฒนธรรมทางการเมือง
นั่นเอง เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองนั้นจะเป็นผู้กำหนดว่า กระบวนการปกครอง
ควรจะเป็นอย่างไร และกระบวนการปกครองจะมีผลไปกำหนดรูปแบบการปกครอง
อีกทีว่าจะมีแบบใด

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองที่
กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นการวิเคราะห์สรุปศัพท์และความหมายโดยทั่วไป เพื่อให้เกิด
ความเข้าใจเบื้องต้นเสียก่อน เราจะได้วิเคราะห์ความหมายของวัฒนธรรมทาง
การเมืองในแง่ของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์โดยละเอียดในหัวข้อว่าด้วยแนวความคิด
เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองต่อไป

ที่มาของวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองอาจมีที่มาได้หลายทาง เช่น ได้มาจากการเรียนรู้
ทางสังคม ได้มาจากการถ่ายทอดทางความคิด ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ
ได้มาจากกฎธรรมชาติ หรือได้มาจากการวิวัฒนาการ การถ่ายทอดทางอารยธรรม
 ฯลฯ แต่ถ้าวัดโดยสรุปแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองอาจมีที่มาได้ 2 ทาง คือ -

1. ถ้าเรายอมรับวัฒนธรรมในความหมายที่เป็นแบบอย่างการดำรงชีวิต
ของชนหมู่ใดหมู่หนึ่งก่อนที่จะเป็นแบบเป็นอย่างขึ้นได้ จะต้องมี การปฏิบัติคล้อยตามกัน

ในหมคนจำนวนมากพอสมควร จนปรากฏเป็นแบบอย่างให้เห็นได้ชัดเจนแน่นอน หากวัฒนธรรมของหมู่ชนนั้นได้รับการปฏิบัติติดต่อกันไปเป็นเวลายาวนาน ไม่คิดใจที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นแบบแผนความประพฤติ การกระทำ ฯลฯ นั้น ก็กลายเป็นธรรมเนียม ประเพณี และถ้าประเพณีต่าง ๆ นั้นทำกันมานานแสนนาน วัฒนธรรมนั้นก็ประกอบด้วยทุกสิ่งที่เป็นประเพณีที่ยั่งยืนสืบต่อกันมาทั้งสิ้น⁷ ขอนหมายความว่าวัฒนธรรมทางการ เมืองได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีและประเพณีนี้ไม่มีการขาดตอน (break down) เลย ถ้าเป็นเช่นนั้น ก็อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีแหล่งที่มาจากประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และประเพณีหรือวัฒนธรรมนี้อาจมีต้นกำเนิดมาจากกฎธรรมชาติก็ได้ เช่น คนแข็งแรงกว่ายอมเป็นผู้ชนะ หรือ ปลาใหญ่ก็ปลาเล็ก ทั้งนี้เป็นต้น

2. วัฒนธรรมทางการเมืองที่มีที่มาจากค่านิยมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ค่านิยมในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ก่อให้เกิดการเรียกร้องเพื่อเข้ามามีส่วนในการปกครอง และเมื่อมีผู้เสนอต่อและเรียกร้องให้ปฏิบัติกันต่อ ๆ มา ก็กลายเป็นแบบแผนการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งก็คือวัฒนธรรมทางการเมืองรูปหนึ่งนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองนั้นเกิดจากค่านิยมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ค่านิยมในอดีตก่อให้เกิดแบบแผนในการปฏิบัติสืบต่อกันมาเรื่อย ๆ จนเป็นประเพณี ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของวัฒนธรรมทางการเมืองสายหนึ่ง และความคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าขณะใดก็ตาม หรือถึงแม้ไม่เกิดขึ้นเองแต่มีผู้นำมาให้ ถ้าได้รับการยอมรับนับถือจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ก็จะกลายเป็นแหล่งที่มาของวัฒนธรรมทางการเมืองได้เช่นเดียวกัน

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองไม่จำเป็นจะต้องได้รับการถ่ายทอดกันมาเป็นเวลานานแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่อาจจะสร้างให้เกิดขึ้นใหม่ได้ ถ้ามี

⁷ พัทยา สายหู, เรื่องเดียวกัน, หน้า 8 - 9

องค์ประกอบและสภาพการณ์ ตลอดจนเงื่อนไขเวลาที่เหมาะสมพอ ซึ่งสมมติฐานนี้ตรงกับ
 ความหมายทางวิชาการที่ว่า วัฒนธรรม คือแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มหนึ่ง
 ซึ่งคนในกลุ่มนั้นเห็นดีเห็นชอบร่วมกันโดยไม่ตองคำนึงว่า แบบอย่างนั้นจะยืนยงคงมา
 ชานาน หรือเพิ่งเกิดขึ้น⁸ แต่อย่างไรก็ตาม แบบแผนใหม่ที่สร้างขึ้นนั้นย่อมต้องอาศัย
 เวลาพอสมควรก่อนที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นวัฒนธรรมของคนกลุ่มนั้น

แนวความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

ในหัวข้อนี้เราจะได้พิจารณาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง
 ที่นักทฤษฎีรัฐศาสตร์หลายท่านได้กล่าวเอาไว้ เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางศึกษาต่อไป

คำว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง" ได้ถูกใช้เป็นครั้งแรก⁹ ในบทความชื่อ
 "Comparative Political Systems" ซึ่งเขียนโดย แกเบรียล เอ. แอลมอนด์
 (Gabriel A. Almond) ใน Journal of Politics, Vol. 18, 1956
 ในบทความชิ้นนี้ แอลมอนด์ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า ระบบการเมืองแต่ละระบบนั้น
 อันที่จริงแล้วมิได้เป็นผลผลิตของสิ่งที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎหมาย รัฐธรรมนูญ
 แต่เป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่อยู่ติดลงไปกว่านั้น นั่นคือวัฒนธรรม จารีตประเพณี และ
 ความรู้สึกนึกคิดของคนในประเทศนั้น ๆ สิ่งซึ่งเป็นผลผลิตของพลังดังกล่าวนี้
 แอลมอนด์ขนานนามให้ว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง"¹⁰ จากบทความดังกล่าว
 หมายความว่า ในความคิดของแอลมอนด์ ระบบการเมืองของประเทศหนึ่ง ๆ จะมี
 ลักษณะอย่างไรเป็นผลของ

⁸ พทยา สายหู่, เรื่องเดียวกัน

⁹ Lucian W. Pye & Sidney Verba (Eds.), Political Culture and
 Political Development (New Jersey : Princeton University
 Press, 1965) Charter 12 : "Comparative Political Culture" by
 Sidney Verba, p. 513

¹⁰ กมล สมวิเชียร, "วัฒนธรรมการเมืองกับการพัฒนาทางการเมือง", เรื่องเดียวกัน,
 หน้า 37

วัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองเป็น
 ปรากฏการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ และรัฐธรรมนูญคือผู้กำหนด
 ระบบการเมืองอีกทีหนึ่งนั่นเอง แต่ต่างประเทศใดเลยรัฐธรรมนูญของประเทศอื่น
 แล้วนำมาใช้โดยไม่ปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนเดียวกัน รัฐธรรมนูญ
 นั้นก็ไม่ใช่อัตลักษณ์ของวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศนั้น ๆ และอาจจะขัดกับ
 วัฒนธรรมทางการเมืองจนมีผลทำให้รัฐธรรมนูญนั้นไม่มีผลในทางปฏิบัติก็ได้ เช่น
 กรณีของประเทศไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 เป็นต้น

หลังจากที่ แอลมอนต์ ได้เอ่ยถึงวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ในครั้งแรก
 อีก 10 ปีต่อมาเขาและ เพาเวลล์ ก็ได้ร่วมกันเขียนหนังสือชิ้นอีกเล่มหนึ่ง ชื่อ

Comparative Politics : A Developmental Approach ในหนังสือเล่มนี้

ได้แยกแยะคำว่า Political Culture ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยเสนอว่า

วัฒนธรรมทางการเมืองนั้นเป็นแบบแผนของการเรียนรู้รอบรู้ความรู้สึกและทัศนคติ
 ของแต่ละบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองตลวง ๆ ของระบบการเมือง และขอบเขต
 ของตัวเองที่จะมีส่วนในระบบการเมือง เขาได้แยกแยะและวิเคราะห์ถึงลักษณะต่าง ๆ
 ของการเรียนรู้รอบรู้ดังกล่าวว่าประกอบด้วย¹¹

1. Cognitive Orientations ได้แก่ความรู้อันถูกต้องทางการเมือง
 และความเชื่อทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่ถูกต้องหรือไม่ ในข้อนี้อาจตีความ
 ได้ว่า หมายถึงความรอบรู้ทางการเมืองของแต่ละบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับวิถีทาง
 การเมืองแคไหน เพียงไร เช่น เรื่องเกี่ยวกับระบบการเมืองของประเทศใด
 ดังนี้เป็นต้น

11

Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr. Comparative
 Politics : A Developmental Approach (Little Brown & Co.,
 Boston and Toronto, 1966) p. 50

2. Affective Orientations ได้แก่ความรู้สึกต่าง ๆ ที่มีต่อวัตถุหรือองค์กรทางการเมืองทั้งหลาย หรือความรู้สึกเกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง ว่ามีความรู้สึกอย่างไร เช่น ความรู้สึกไม่สนใจยึดถือการเมือง ไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง เพราะผมคัดค้านกายอยากกับระบบการเมืองแบบทุนนิยม เป็นต้น ถ้าประชาชนมีความรู้สึกต่อการเมืองแบบนี้มาก ๆ พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็จะแสดงให้เห็นวัฒนธรรมทางการเมืองชนิดไม่เข้าร่วม

3. Evaluative Orientations ได้แก่ความคิดเห็นต่าง ๆ ที่มีต่อวัตถุทางการเมือง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะเป็นการเอาค่านิยมเข้าวัดหรือประเมินผลเหตุการณ์ทางการเมืองหรือวัตถุทางการเมือง เช่น ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองว่าเป็นอย่างไร มีประสิทธิภาพแค่ไหน ซึ่งหลักแล้วยังไม่ได้ที่จะต้องเอาค่านิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง (Value Judgement) เช่น เห็นวาระบบประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจต่ำกว่าระบบคอมมิวนิสต์ แต่ให้เสรีภาพมากกว่า จึงดีกว่า ซึ่งเป็นการเอาค่านิยมทางค่านิยมเสรีภาพส่วนบุคคลมาวัดระบบการเมือง ทั้งนี้เป็นคน

นอกจากนั้น แอลมอนต์ และ เพาเวลล์ ยังได้กล่าวว่าการพัฒนาทางการเมืองนั้น ส่วนหนึ่งก็คือการทำให้วัฒนธรรมการเมืองมีลักษณะที่ยึดอยู่บนเหตุผล (Secularization of Political Culture) แทนที่จะยึดอยู่บนความเชื่อที่อึดิ่งมงายและไร้มงคล¹² ตัวอย่างง่าย ๆ ก็คือการที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศตื่นตัวในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค เชื่อว่าคนเราจะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของรัฐบาล ก็เพื่อให้รัฐบาลรักษาสิทธิและเสรีภาพของแต่ละบุคคลมิให้ถูกละเมิด ไม่ใช่เพราะเชื่อวาระบบหรืออภิปรัชญาเป็นโอรสของสวรรค์ รับมอบอำนาจจากพระเจ้า (Divine Right Theory) ดังนั้นจึงมีอำนาจปกครอง ถ้าประชาชนพัฒนาความคิดได้อย่างนี้ถือวว่าวัฒนธรรมทางการเมืองได้รับการพัฒนาจากการยึดถือ

¹² สัจจิต บุญงการ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 6 - 7

ในสิ่งมงาย ไร้สาระมาเป็นการยัดถ้อในเหตุผล ซึ่งเป็นเครื่องแสดงอย่างหนึ่งว่า ได้มีพัฒนาการทางการเมืองขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง

นอกจาก แอดมอนค และเพาเวลด แล้ว ยังมีนักรัฐศาสตร์ท่านอื่นอีกที่ได้กล่าวถึงคำวิชนธรรมทางการเมือง แซมวอล เบียร์ (Samuel Beer) ได้ให้ความหมายของคำวิชนธรรมทางการเมืองเอาไว้วา หมายถึง "ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติทางค่านารมณ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง"

(The term political culture refers to "values, beliefs, and attitudes" concerning political action)¹³

เช่นเดียวกัน ลูเซียน คัมบลิว. พาย (Lucian W. Pye) ก็ได้ให้คำจำกัดความที่ค่อนข้างจะกว้างขวางเกี่ยวกับวิชนธรรมทางการเมืองเอาไว้วา

"วิชนธรรมการเมือง คือ กลุ่มของทัศนคติ ความเชื่อ และความรู้อึกในใจ ซึ่งทำให้เกิดระเบียบและความหมายแก่กระบวนการทางการเมือง และก่อให้เกิดกฎเกณฑ์หรือข้อสมมติฐานซึ่งทุกคนยอมรับสำหรับ เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมในระบบการเมือง วิชนธรรมการเมืองมีความหมายรวมถึงอุดมการณ์ทางการเมือง และบันทึฐานที่ถือเป็นหลักปฏิบัติในการปกครอง"¹⁴

¹³ Samuel H. Beer and Adam B. Ulam, (Eds.), *Patterns of Government* (New York : Random House, 1962), p. 32.

¹⁴ "Political culture is the set of attitudes, beliefs, and sentiments, that give order and meaning to a political process and that provide the underlying assumptions and rules that govern behaviour in the political system. It encompasses both the political ideals and the oprating norms of a polity. Political culture is thus the manifestation in aggregate from of the psychological and subjective dimensions of politics", Lucian W. Pye, Aspects of Political Development (Boston : Little, Brown and Company, 1966), pp. 104 - 105.

นอกจากนั้น พาย ยังได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง Political Culture and Political Development ว่า "ไม่มีสังคมใดที่มีแบบฉบับของวัฒนธรรมทางการเมืองเพียงแบบเดียวในระบบการเมืองทุกระบบนั้นจะมีความแตกต่างกันพื้นฐานระหว่างวัฒนธรรมของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ไม่ว่าผู้ปกครองนั้นจะมีลักษณะเป็น Parochial Subject หรือ Participating Citizens ก็ตาม"¹⁵

พายกล่าวต่อไปว่า "ในระบบที่ค่อนข้างจะเป็นประเพณีนิยม เช่น อินเดีย เอธิโอเปีย กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่แยกออกจากกันอย่างเห็นได้ชัดปรากฏอยู่ 2 แบบ ซึ่งมีผลทำให้เกิดการแยกประชาชนออกจากกันเป็นรูปแบบวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน 2 ประการ แต่ในระบบที่ค่อนข้างจะพัฒนาแล้ว เช่น อังกฤษ เยอรมัน และสหภาพโซเวียต พวกผู้มีอำนาจหรือผู้ปกครองนั้น ในตอนแรกได้ผ่านขั้นตอนหรือกระบวนการของวัฒนธรรมในชั้นมวลดชนแล้ว ก่อนที่จะถูกคัดเลือกมาสู่วัฒนธรรมของผู้นำ (Elite Culture)"¹⁶

จากแนวความคิดของพายดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า ในสังคมหนึ่ง ๆ นั้น จะมีวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ 2 แบบ คือวัฒนธรรมทางการเมืองของมวลดชนและวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำ แนวความคิดนี้ น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่ค่อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา ในสังคมเช่นนี้วัฒนธรรมทางการเมืองในหมู่มวลดชน มีลักษณะยึดอยู่บนเหตุผลมากกว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของมวลดชน ตัวอย่างเช่น ในขณะที่ประชาชนทั่วไปเชื่อหรือยอมรับอำนาจทางการเมืองขององค์อธิปัตย์อย่างงมงาย โดยเชื่อว่าเป็นอำนาจจากสวรรค์และตนเองอยู่ห่างไกลจากอำนาจทางการเมือง ไม่อาจจะมีส่วนในอำนาจนี้ได้ด้วยประการใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ในหมู่มวลดชน เช่น ปัญญาชน และชนชั้นขุนนางหรือผู้ใกล้ชิดกับ

¹⁵ รายละเอียดเกี่ยวกับความหมายของ Parochial Subject และ Participating Citizens ดูในหน้า 15

¹⁶ Lucian W. Pye & Sidney Verba (Eds.), op.cit., pp. 15 - 17

ศูนย์กลางแห่งอำนาจกึ่งกลาง เช่นพระบรมวงศานุวงศ์ เป็นคน คนพวกนี้ถือว่าเป็นพวกผู้นำของประเทศและอาจมองว่าอำนาจทางการเมืองนี้เป็นอำนาจที่อาจชิงชิงมาได้ และการแย่งชิงอำนาจนี้ไม่ได้ถือว่าเป็นการล่วงละเมิดอำนาจอธิปไตยแต่ประการใด ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะของความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองของมวลชนและวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำ ซึ่งปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ของไทยตลอดมา ดังจะชี้ให้เห็นในโอกาสต่อไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด เราพอจะสรุปความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองได้ว่า หมายถึงแบบแผนของทัศนคติและความรู้สึกของบุคคลต่อการเมือง เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลนั้น ๆ วัฒนธรรมทางการเมืองครอบคลุมไปถึงความรอบรู้ทางการเมือง ตลอดจนความรู้สึกพึงพอใจในสถาบันหรือระบบการเมืองนั้น ๆ¹⁷

ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง

แอลมอนด์และเวอร์บา (Almond and Verba)¹⁸ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภท¹⁹ คือ.-

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมจำกัดวงแคบ (Parochial Political Culture)
2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture)
3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามามีส่วนร่วม (Participant Political Culture)

002326

¹⁷ สุจิต บุญบงการ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 6

¹⁸ Almond and Verba, The Civic Culture (Boston : Little, Brown and Company, 1965) หน้า 16

¹⁹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย (เล่ม 1), คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518, หน้า 107 - 112

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบแรก หมายถึงในกรณีที่ถูกคลืนสังคมไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองโดยทั่ว ๆ ไปเลย และไม่มีการรับรู้หรือความเห็นต่อการปฏิบัติงานของสถาบันทางการเมือง ตลอดจนไม่สนใจใยดีหรือไม่คิดว่าตัวเองมีส่วนรวมทางการเมืองเลย เช่น ในสังคมของชนเผ่าบางเผ่าในแอฟริกา ซึ่งระบบสังคมยังคงอยู่ในสภาพดั้งเดิม ไม่มีการแบ่งแยกแฉกแจกแจงอำนาจหน้าที่ และบทบาททางการเมืองให้แน่ชัดเฉพาะเจาะจงลงไป (หัวหน้าเผ่ามีอำนาจและบทบาทครอบคลุมทั้งทางด้านศาสนา ประเพณี การเมือง เศรษฐกิจ) เราเรียกวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมที่จำกัดวงแคบ (เฉพาะกลุ่มเล็ก ๆ เฉพาะเผ่าพันธุ์ของตน ทั้ง ๆ ที่เผ่าผู้นั้นอาจอยู่ในอาณาเขตของรัฐซึ่งกว้างใหญ่)

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบที่สอง หมายถึงในกรณีที่คนในสังคมมีความโน้มเอียงทางการเมืองในลักษณะที่ยอมรับอำนาจรัฐ เชื่อฟังปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งเป็นผลของการตัดสินใจทางการเมือง (output ของ system) อย่างเดียว มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองโดยทั่ว ๆ ไป แต่ไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาทางการเมือง (ขั้นตอนของ input) และไม่มีความรู้สึกว่าคุณเองอยู่ในฐานะที่จะมีความหมาย มีอิทธิพลต่อการเมือง โดยมีทัศนคติว่าตนกับการเมืองอยู่คนละโลก ไม่เกี่ยวข้องกัน และไม่พยายามไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง มีแต่หน้าที่คือคอยเคารพกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ ของรัฐบาลเท่านั้น ในกรณีเช่นนี้เรียกว่า มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพโรฟ้า

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบสุดท้าย หมายถึงในกรณีที่ประชาชนในสังคมมีความโน้มเอียงทางการเมืองในทางที่เข้าใจในระบบการเมืองโดยทั่ว ๆ ไป มีความรู้ ความเข้าใจ ที่ทัศนคติ และความเห็นต่าง ๆ ต่อโครงสร้างและกระบวนการทางการเมือง การบริหาร ตลอดจนเขาไปมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรู้สึกว่าคุณสามารถมีอิทธิพลที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ ในกรณีนี้เราเรียกว่า มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผู้มีส่วนร่วม

อย่างไรก็ตาม แอลมอนคและเวอริบายว่า การจำแนกประเภทวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภทนี้ ไม่ใ้ค้หมายความว่าในสังคมหนึ่ง ๆ จะมีวัฒนธรรมทางการเมืองประเภทเดียว แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประเทศที่คนส่วนมากมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมนั้น ก็อาจมีกลุ่มบุคคลซึ่งมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมและแบบไพร์ฟารวมอยู่ควบคู่กัน

ระบบการเมืองทุกระบบมีส่วนผสมของความล้าหลังและความทันสมัยรวมอยู่ด้วยกันเสมอ ไม่มีระบบการเมืองใดที่ทันสมัยโดยสมบูรณ์หรือล้าหลังไปเดือนอย่างที่สุด ดังนั้นแอลมอนคและเวอริบายจึงมีความเห็นว่าอาจแบ่งประเภทระบบการเมืองที่มีลักษณะผสม (mixed type) นี้ออกไปได้อีก 3 แบบ คือ

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมผสมไพร์ฟา (Parochial - Subject Political Culture) หมายถึงระบบการเมืองที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ใ้ค้ยอมรับในอำนาจของเผ่า (tribes) หมู่บ้าน (village) หรือเจ้าของที่ดินอีกต่อไป แต่มีความผูกพันจงรักภักดีต่อระบบการเมืองที่มีขอบเขตอำนาจกว้างขวางกว่าชุมชนหรืออาณาเขตเล็ก ๆ ยอมรับอำนาจของรัฐบาลกลางแทนที่จะยอมรับอำนาจของเจ้าเมือง หรือหัวหน้าเผ่าของตน แต่ก็ยังไม่สนใจที่จะเรียกร้องสิทธิทางการเมืองหรือในกรณีที่ได้รับสิทธิทางการเมืองแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สนใจใ้ค้ใช้สิทธินั้น และไม่คิดว่าตนเองจะมีบทบาทหรืออิทธิพลอะไรต่อระบบการเมือง ลักษณะผสมระหว่างความล้าหลังดั้งเดิมนี้คือ เผ่าชนยังคงมีอยู่ในรูปแบบ แต่ไม่ใ้ค้ยอมรับอำนาจเด็ดขาดของหัวหน้าโดยเคร่งครัด หากเชื่อฟังกฎเกณฑ์ข้อบังคับก็กฎหมายของรัฐบาลกลาง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร์ฟาผสมการมีส่วนร่วม (Subject - Participant Culture) หมายถึงระบบการเมืองที่ประชาชนบางส่วนเริ่มมีความสนใจต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง คิดว่าตนเองมีบทบาทและอิทธิพลที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ (เช่น ควบคู่กันใจที่จะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง สนใจติดตามความเคลื่อนไหวของรัฐบาล

วิจารณ์และประท้วงนโยบายรัฐบาล เป็นสมาชิกของพรรคการเมือง ช่วยพรรคหาเสียง เล็กกั้ง ฯลฯ) แต่ประชาชนอีกจำนวนหนึ่งยังคงเป็นเฉย ไม่สนใจใยดีที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ถือว่าการเมืองไม่ใช่เรื่องของชาวบ้าน (เช่น คดีของอิสาน ไทยโบราณ มีว่า ถ้าไม่ได้เป็นเสนาบดีแล้วก็อย่าไปพูดเรื่องการเมืองเลย และทัศนคติที่เราเป็นนักศึกษา หน้าที่คือการเรียนอย่างเดียว ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง)

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมจำกัดวงแคบผสมกับการมีส่วนร่วม (Parochial - Participant Political Culture) หมายถึงระบบการเมืองที่มีอยู่ในสังคมที่มีลักษณะซึ่งประกอบไปด้วยหลายเชื้อชาติหรือหลายเผ่าชน แต่ละเชื้อชาติหรือเผ่าชนมีความจงรักภักดีอย่างแน่นแฟ้นต่อกลุ่มของตนเป็นลำดับแรก และมีทัศนคติการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในทางที่จะแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะเชื้อชาติ เฉพาะกลุ่มให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในกรณีนี้บุคคลที่รวมอยู่ในกลุ่มเชื้อชาติหรือเผ่าชนจะมีความสำนึกในบทบาททางการเมืองสูง เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมาก ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาแก่ระบบการเมืองในกรณีที่ผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มขัดแย้งกันมากในลักษณะที่ไม่มีใครยอมประนีประนอมใคร ระบบการเมืองของหลายประเทศในอเมริกาที่มีหลายเผ่าชน และแต่ละเผ่าชนมีความสำนึกทางการเมืองสูง จัดอยู่ในประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองเช่นว่านี้ ในพม่า มาเลเซีย และสิงคโปร์ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน

ในบทต่อไป เราจะโคตรตรวจสอบถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยว่ามีลักษณะอย่างไร และมีกระบวนการถ่ายทอดหรือเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอย่างไร เพื่อจะก่อให้เกิดเป็นข้อสังเกตในการสรุปข้อวิจัยสนามในบทที่ 5 ต่อไป